

Zločin genocida u praksi međunarodnih ad hoc tribunala

Fabijanić Gagro, Sandra; Škorić, Marissabell

Source / Izvornik: **Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 2008, 58, 1387 - 1419**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:118:735824>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

PRAVI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

ZLOČIN GENOCIDA U PRAKSI MEĐUNARODNIH KAZNENIH AD HOC TRIBUNALA

Dr. sc. Sandra Fabijanić Gagro *
Dr. sc. Marissabell Škorić **

UDK 341.485:341.49
341.49:341.485
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: srpanj 2008.

Devedesetih godina 20. stoljeća svjedočili smo zločinima nezamislivima za kraj još jednog tisućljeća civilizacijskog razvoja. Najstrašniji među njima – genocid – “zločin nad zločinima”, kako je prepoznat u praksi međunarodnih kaznenih ad hoc tribunala, predstavlja čin usmjeren protiv određene etničke, rasne, vjerske ili nacionalne skupine, s ciljem njezina potpunoga ili djelomičnog uništenja. Takva definicija iz članka 2. Konvencije za sprječavanje i kažnjavanje zločina genocida iz 1948. godine uža je od koncepta koji je imao na umu Raphael Lemkin – “otac” pojma genocida. U njoj su, među ostalim, izostavljene određene skupine ljudi prema kojima može postojati genocidna namjera (primjerice, političke ili spolne skupine), izostavljen je koncept kulturnoga genocida te prisilno raseljavanje skupine, koje je u novijoj praksi prepoznato kao “etničko čišćenje”, a koje možemo smatrati genocidom samo uz zadovoljenje određenih uvjeta. Tako se danas, više od pola stoljeća nakon stupanja na snagu Konvencije iz 1948. godine, promatrajući praksu međunarodnih kaznenih ad hoc tribunala, otvaraju nova pitanja njezine primjene.

Ključne riječi: genocid, međunarodni kazneni ad hoc tribunali, genocidna namjera, etničko čišćenje

I. UVOD

Genocid predstavlja smišljeno činjenje određenih radnji protiv članova neke nacionalne, etničke, rasne ili vjerske skupine u cilju njezina potpunoga ili djelo-

* Dr. sc. Sandra Fabijanić Gagro, asistentica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Hahlić 6, Rijeka

** Dr. sc. Marissabell Škorić, asistentica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Hahlić 6, Rijeka

mičnog fizičkoga, odnosno biološkog uništenja. Riječ je o djelu koje ne možemo promatrati kao pojedinačan, izoliran incident; on u svojoj ukupnosti čini zločin šireg opsega i dimenzija, “zločin nad zločinima” prema nekim definicijama, a često je posljedica politike masovnih povrjeda proklamiranih ljudskih prava. Tu politiku ne mora nužno voditi političko vodstvo jedne zemlje, iako praksa pokazuje da ju je vlast barem tolerirala.

Genocid je težak zločin usmjeren protiv osnovnih postulata humanizma, prava čovjeka i međunarodnoga humanitarnog prava u cjelini. Prvi službeni dokument u kojemu je spomenut izraz “genocid” bila je Optužnica Odbora glavnih tužitelja u nürnberškom postupku nakon Drugoga svjetskog rata.¹ Međutim, presuda iz tog postupka ipak je izbjegla uporabu samog termina kao zasebne kategorije kaznenih djela jer se pojam “genocid” nije nalazio u Statutu Međunarodnoga vojnog suda. Sukladno njegovim odredbama, nürnberška je presuda uništenje nacionalne ili vjerske skupine označila posebnom kategorijom zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina, smatrajući radnje koje danas tumačimo kao genocid potkategorijom kaznenih djela protiv čovječnosti. U međunarodnom pravu genocid dobiva značaj samostalnog zločina 1948. godine, usvajanjem Konvencije za sprječavanje i kažnjavanje zločina genocida (u daljnjem tekstu: Konvencija o genocidu)² na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda, a konvencijska je definicija danas prihvaćena u mnogim nacionalnim zakonodavstvima.³

¹ Tu se za optužene kaže da su “... *conducted deliberate and systematic genocide, the extermination of racial and national groups, against the civilian populations of certain occupied territories in order to destroy particular races and classes of people and national, racial, or religious groups, particularly Jews, Poles, Gypsies and others....*” International Military Tribunal, Nürnberg, vol. I., 1947., str. 43.

² Za izvor v. United Nations Treaty Series, vol. 78, str. 277. Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida, usvojena 9. prosinca 1948., stupila je na snagu 12. siječnja 1951. godine.

³ Primjerice, odredbe Konvencije o genocidu slijedi i definicija iz članka 156. Kaznenog zakona Republike Hrvatske (Narodne novine, br. 110./1997., 27./1998., 50./2000., 129./2000., 51./2001., 111./2003., 190./2003., 105./2004., 84./2005., 71./2006.), uz jednu bitnu razliku. Ta odredba, naime, u nabrojanju radnji počinjenja zločina genocida spominje i “prisilno raseljavanje”, oznaku koja je prilikom usvajanja Konvencije bila prijeporna i poslije odbačena u konačnom tekstu, ali koja danas otvara pitanje kažnjavanja etničkog čišćenja kao posebne kategorije zločina protiv čovječnosti, koju mnogi (pogrješno) izjednačuju s genocidom. Za počinitelja genocida u sustavu hrvatskoga kaznenog zakonodavstva propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna

Razvoj međunarodnoga kaznenog prava s kraja prošlog stoljeća jasno pokazuje da je činjenje teških zločina "izašlo" iz nacionalnih okvira, prepoznato je kao problem međunarodne zajednice te je pojačana međunarodna aktivnost u procesuiranju i kažnjavanju počinitelja tih zločina. Osnivanjem međunarodnih kaznenih *ad hoc* tribunala, Međunarodnoga kaznenog suda i internacionaliziranih sudova te kaznenim progonom na međunarodnoj razini pojedinaca koji su počinili genocid nastojao se zaustaviti (gotovo općeprihvaćen) proces nekažnjavanja u pojedinim državama.

II. MEĐUNARODNOPRAVNO UREĐENJE I KAŽNJAVANJE ZLOČINA GENOCIDA

Danas se općenito smatra da norme koje zabranjuju genocid imaju status međunarodnoga običajnog prava⁴ i djeluju *erga omnes* u međunarodnoj zajednici.⁵ Zločin genocida određen je kao međunarodni zločin koji nije vezan za postojanje oružanog sukoba (međunarodnoga ili nemeđunarodnoga) i može se počiniti i u doba mira.⁶

dugotrajnog zatvora. S obzirom na propisanu kaznu, vidljivo je da je riječ o jednome od najtežih kaznenih djela u sustavu kaznenog zakonodavstva. Na njegovu težinu upućuje i okolnost da kazneno djelo genocida ne zastarijeva (*v.* članak 18. stavak 2. Kaznenog zakona), ne zastarijeva ni provedba kazne za to kazneno djelo (*v.* članak 24. Kaznenog zakona), a i izrijekom je isključeno od oprosta (članak 3. Zakona o općem oprost, Narodne novine, br. 80./1996.). Međutim, valja istaknuti da i u tom slučaju vrijedi pravilo o primjeni blažeg zakona. U skladu s time, na počinitelje koji su kazneno djelo genocida počinili prije 1998. godine primjenjivat će se odredba članka 119. Osnovnoga kaznenog zakona Republike Hrvatske jer predviđa blažu kaznu (najmanje pet godina ili kaznu zatvora od 20 godina).

⁴ Stajalište Konvencije o genocidu kao o dijelu običajnog prava potvrđeno je i prilikom osnivanja Međunarodnoga kaznenog tribunala za bivšu Jugoslaviju. Naime, u Izvješću glavnog tajnika Ujedinjenih naroda naglašena je nužnost da nadležnost Tribunala bude ograničena na pravila međunarodnoga humanitarnog prava "*which has beyond doubt become part of international customary law*", s obzirom na načelo *nullum crimen sine lege*. Kao dio međunarodnoga običajnog prava, uz ostale međunarodne dokumente, navodi se i Konvencija o genocidu. *V. Izvješće Glavnog tajnika Ujedinjenih naroda, S/257074, od 3. svibnja 1993., par. 34. i 35.*

⁵ *V. više u: Cassese, Antonio, Genocide u: Cassese, A. et al. (eds.), The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary, New York, vol. II., str. 337. – 338.*

⁶ *V. članak 1. Konvencije o genocidu.*

Kažnjavanje pojedinaca za zločin genocida predviđeno je i u statutima međunarodnih kaznenih sudova. Primjerice, nalazi se u Statutu Međunarodnoga kaznenog suda (*International Criminal Court*)⁷ te u statutima *ad hoc* tribunala za bivšu Jugoslaviju (*International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991*)⁸ i Ruandu (*International Criminal Tribunal for Rwanda*). Aktivnost Međunarodnoga kaznenog *ad hoc* tribunala za Ruandu posebno je važna jer se on velikim dijelom bavi upravo tim zločinom,⁹ dok je praksa Tribunala za bivšu Jugoslaviju u odnosu prema zločinu genocida malo manje izražena.¹⁰

Kažnjavanje za zločin genocida predviđeno je i u statutima pojedinih internacionaliziranih sudova, koji predstavljaju specifičnu novost, treću generaciju međunarodnih kaznenih tijela.¹¹ Djelomično stvoreni kao odgovor na kritike

⁷ V. Zakon o potvrđivanju Rimskog statuta Međunarodnoga kaznenog suda, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 5/2001.

⁸ Puni naziv tribunala jest Međunarodni tribunal za kažnjavanje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnoga humanitarnog prava počinjena na području bivše Jugoslavije od 1991. godine

⁹ Do srpnja 2008. godine pred Međunarodnim kaznenim tribunalom za Ruandu pravomoćno je okončano više predmeta u kojima je više od 20 optuženika proglašeno krivima za genocid. To su abecednim redom: Jean-Paul Akayesu, Jean-Bosco Barayagwiza, François Karera, Juvénal Kajelijeli, Jean Dieu Kamuhanda, Clément Kayishema, Tharcisse Muvunyi, Sylvestre Gacumbitsi, Samuel Imanishve, Georges Ruggiu, Ferdinand Nahimana, Hasan Ngeze, Eliézer Niyitegeka, Elizaphan Ntakirutimana, Gérard Ntakirutimana, Mihaeli Muhimana, Alfred Musema, Georges Anderson Nderubumwe Rutaganda, Obed Ruzindana, Emmanuel Ndindabahizi, Athanase Seromba, Joseph Serugendo, Omar Seurshago i Aloys Simba.

¹⁰ Do srpnja 2008. godine pred Međunarodnim kaznenim tribunalom za bivšu Jugoslaviju genocid je u optužnicama spomenut u velikom broju predmeta (u određenoj fazi postupka za određeno djelo u sklopu zločina genocida bili optuženi su: Beara Ljubiša, Blagojević Vidoje, Borovčanin Ljubomir, Brđanin Radoslav, Jelisić Goran, Karadžić Radovan, Krajišnik Momčilo, Krstić Radislav, Meakić Željko, Milošević Slobodan, Mladić Ratko, Nikolić Drago, Nikolić Momir, Obrenović Dragan, Pandurević Vinko, Popović Vujadin, Sikirica Duško, Stakić Milomir, Talić Momir, Trbić Milorad). Međutim, Tribunal je u tim predmetima donio samo jednu pravomoćnu presudu kojom se optuženi osuđuje za zločin genocida – Radoslav Krstić u kolovozu 2001. godine osuđen je na 46 godina zatvora (drugostupanjskom presudom iz travnja 2004. kazna mu je smanjena na 35 godina zatvora). U siječnju 2005. godine Vidoje Blagojević prvostupanjskom je presudom, među ostalim zločinima, osuđen i za sudioništvo u genocidu na kaznu zatvora u trajanju od 18 godina. Postupak je trenutačno u žalbenoj fazi.

¹¹ U literaturi nailazimo i na termine “mješoviti međunarodni kazneni sudovi” i/ili “sudovi

međunarodnih kaznenih *ad hoc* tribunala, oni predstavljaju spoj domaćega i međunarodnoga kaznenog pravosuđa i rezultat su potrebe da se odgovornost kažnjavanja počinitelja najtežih zločina, tako i zločina genocida, podijeli između države u kojoj su oni počinjeni i međunarodne zajednice. Ti su sudovi sastavljeni od međunarodnoga i domaćeg osoblja (sudaca, tužitelja i ostalih) i primjenjuju sjedinjeno međunarodno i domaće pravo. U tom je smislu vrijedan rad Odjela za ratne zločine u sklopu Suda Bosne i Hercegovine, čija nadležnost, među ostalim, obuhvaća i zločin genocida i pred kojim se trenutačno vodi nekoliko predmeta za taj zločin.¹² Zločinom genocida bave se i Posebna (mještovita) vijeća u okružnim sudovima na Kosovu.¹³ Za suđenje osobama osumnjičeni- ma za počinjenje zločina u Istočnom Timoru osnovana su Posebna vijeća za ozbiljne zločine (*Special Panels for Serious Crimes*),¹⁴ čime je ustanovljen sustav internacionaliziranog režima domaćeg progona, a Vijećima je, među ostalim, dana isključiva nadležnost i nad zločinom genocida.¹⁵ U istu svrhu u Kambodži su ustanovljena Izvanredna vijeća (*Extraordinary Chambers in the Courts of Cambo-*

hibridi”.

¹² Trenutačno je pred Sudom Bosne i Hercegovine 15 osoba osumnjičenih za počinjenje kaznenog djela genocida. V. predmete Kondić (X-KR-05/155), Gavrić (X-KR-07/439), Todorović (X-KR-0/180-1), Adamović i dr. (X-KR-05/119), Trbić, (X-KR-07/386), Supar i dr. (X-KR-05/24). Do srpnja 2008. pred tim sudom nijedan predmet za zločin genocida nije pravomoćno okončan.

¹³ Godine 1999. pokrenut je postupak protiv Miroslava Vučkovića zbog kaznenog djela genocida. Nakon dvije godine donesena je osuđujuća presuda. Vrhovni sud ukinuo je tu presudu i vratio predmet na ponovno suđenje, gdje je tužitelj prekvalificirao kazneno djelo u ratni zločin. Nakon osuđujuće presude Vrhovni sud ukinuo je i tu presudu i još jednom predmet vratio na ponovno suđenje. Pred Okružnim sudom u Mitrovici 2000. godine podignuta je optužnica protiv Igora Simića za kazneno djelo genocida, no godinu dana poslije tužitelj je odustao od optužnice. Sud je donio odbijajuću presudu, nakon čega je oštećena strana preuzela kazneni progon. O suđenjima pred Posebnim vijećima u okružnim sudovima na Kosovu v. više na stranicama Fonda za humanitarno pravo: <http://fond.guruserve.com/stranice/fhp-kosovo.sr.html>.

¹⁴ Posebna vijeća osnovana su posebnom uredbom UNTAET-a (*United Nations Transitional Administration in East Timor*), UNTAET/Reg/2000/15, od 6. lipnja 2000. godine. Ona se uvelike oslanja na Statut Međunarodnoga kaznenog suda i na statute i praksu međunarodnih kaznenih *ad hoc* tribunala.

¹⁵ Pred Posebnim vijećima do danas nijedna osoba nije optužena za zločin genocida. V. Digest of the Jurisprudence of the Special Panels for Serious Crimes, JSMP Report, Dili, Timor Leste, April 2007, str. 63., dostupno na: [http://www.jsmp.minihub.org/Reports/2007/SPSC/SERIOUS%20CRIMES%20DIGEST%20\(Megan\)%20250407.pdf](http://www.jsmp.minihub.org/Reports/2007/SPSC/SERIOUS%20CRIMES%20DIGEST%20(Megan)%20250407.pdf).

dia) kao dio nacionalnih sudova Kambodže.¹⁶ Stvarna nadležnost Izvanrednih vijeća odnosi se, među ostalim, i na zločin genocida.

Osim kaznene odgovornosti pojedinca za zločin genocida, Konvencija o genocidu predviđa i odgovornost država stranaka za genocid te mogućnost da države članice jedna protiv druge podignu tužbu pred Međunarodnim sudom (*International Court of Justice*) zbog odgovornosti za taj zločin. U novije je vrijeme to pitanje posebno aktualno. Naime, 1993. godine pred Međunarodnim sudom Bosna i Hercegovina pokrenula je postupak protiv Srbije i Crne Gore zbog primjene Konvencije o genocidu. Postupak je okončan u veljači 2007. godine donošenjem kontroverzne i u javnosti kritizirane presude.¹⁷ Drugi postupak u povodu primjene iste Konvencije pokrenula je Republika Hrvatska u srpnju 1999. protiv Srbije (ondašnje SRJ) za djela počinjena između 1991. i 1995. godine. U srpnju 2008. postupak je još u tijeku.

Važno je na ovome mjestu ukratko upozoriti na veliku razliku u primjeni pravila o odgovornosti pojedinca počinitelja genocida u odnosu prema pravilima o odgovornosti države u međunarodnom pravu. Primjerice, u praksi međunarodnih *ad hoc* tribunala genocid je definiran temeljem dvaju konstitutivnih elemenata, koja prihvaća i teorija međunarodnog prava. To su:

– *actus reus* kaznenog djela, koji se sastoji od jedne ili više navedenih radnji (objektivan element) i

– *mens rea* kaznenog djela, opisana kao namjera da se u cijelosti ili djelomično uništi neka nacionalna, etnička, rasna ili vjerska skupina (subjektivan element).¹⁸

¹⁶ Izvanredna vijeća ustanovljena su Sporazumom između Ujedinjenih naroda i Vlade Kambodže (*Agreement Between the United Nations and the Royal Government of Cambodia Concerning the Prosecution Under Cambodian Law of Crimes Committed During the Period of Democratic Kampuchea*), od 6. lipnja 2003. godine.

¹⁷ Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Judgement, 26. February 2007. (u daljnjem tekstu: Presuda o primjeni Konvencije o genocidu iz 2007.).

¹⁸ V. primjerice u: Prosecutor v. Goran Jelisić, Judgement in the Trial Chamber, IT-95-10-T, 14 December 1999 (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Jelisić), par. 66.; Prosecutor v. Radoslav Krstić, Judgement in the Trial Chamber, IT-98-33-T, 2. August 2001. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Krstić), par. 542. – 550. V. još u: Prosecutor v. Dario Kordić and Mario Čerkez, Judgement in the Trial Chamber, IT-95-14/2-T, 26. February 2001. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Kordić), par. 213.; Prosecutor v. Zoran Kupreškić, Mirjan Kupreškić, Vlatko Kupreškić,

S druge strane, odgovornost država za međunarodna protupravna djela kodificirana je u Člancima (*Articles*) što ih je Komisija za međunarodno pravo usvojila 2001., a Opća skupština Ujedinjenih naroda primila na znanje u prosincu iste godine.¹⁹ Na njih se Međunarodni sud u Presudi o primjeni Konvencije o genocidu iz 2007. godine poziva kao na pravila običajnog prava. Odgovornost države zasniva se na osnovi različitoj od one iz kaznenog prava. Međunarodno protupravno djelo nastaje kad je ponašanje pripisivo državi temeljem međunarodnog prava i predstavlja povredu njezine međunarodne obveze. Ta je odgovornost, po *Deganu*, uvjetno rečeno, “objektivne naravi” i ne zasniva se na krivnji ili namjeri države počinitelja, osim ako je drukčije predviđeno. Uvjeti počinjenja genocida veoma su restriktivno propisani i zbog toga je teže dokazati njegovo počinjenje nego bilo koji drugi međunarodni zločin pojedinca ili neko drugo međunarodno protupravno djelo države. U slučaju kada Međunarodni sud utvrdi odgovornost države stranke zbog povrede odredbi Konvencije o genocidu, može dosuditi odštetu državi tužiteljici.²⁰ S druge strane, međunarodni kazneni *ad hoc* tribunali nadležni su samo za kažnjavanje počinitelja i nemaju ovlasti žrtvama dosuđivati adekvatnu odštetu.

III. DEFINICIJA ZLOČINA GENOCIDA

Konvencija o genocidu njime smatra bilo koji od pet osnovnih oblika radnji počinjenih s namjerom potpunoga ili djelomičnog uništenja jedne nacionalne, etničke, rasne ili vjerske skupine. To su:

Drago Josipović, Dragan Papić and Vladimir Šantić, Judgement in the Trial Chambers, IT-95-16-T, 14. January 2000., par. 636.; Prosecutor *v.* Milomir Stakić, Judgement in the Trial Chamber, IT-97-24-T, 31. July 2003. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Stakić), par. 505.

V također i u presudama pred Međunarodnim kaznenim tribunalom za Ruandu: Prosecutor *v.* Juvénal Kajelijeli, ICTR-98-44A-T, Judgement and Sentence, 1. December 2003. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Kajelijeli), par. 803.; Prosecutor *v.* Jean Dieu Kamuhanda, Judgement, ICTR-95-54A-T, 22. January 2004. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Kamuhanda), par. 622.

¹⁹ General Assembly Resolution, A/Res/56/83, Responsibility of States for internationally wrongful acts, od 12. prosinca 2001.

²⁰ Degan, Vladimir Đ., *Zločin genocida pred međunarodnim sudištima*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 58., br. 1. – 2., str. 82. – 83.

- a) ubojstvo članova skupine,
- b) nanošenje teške tjelesne ili duševne povrjede članovima skupine,
- c) namjerno podvrgavanje skupine takvim uvjetima života koji bi trebali dovesti do njezina potpunoga ili djelomičnog uništenja,
- d) nametanje takvih mjera kojima se želi spriječiti rađanje u sklopu skupine,
- e) prisilno premještanje djece iz jedne skupine u drugu.²¹

U sklopu tih radnji kažnjiva su sljedeća djela: a) genocid; b) zavjera počinjenja genocida; c) neposredno i javno poticanje počinjenja genocida; d) pokušaj počinjenja genocida; e) sudioništvo u genocidu.²²

Tako izložena definicija pretrpjela je određene kritike u teoriji i praksi. Prije svega joj se zamjera restriktivnost u nabranjanju, nespominjanje društvenih i političkih skupina kao predmeta zaštite, nespominjanje kulturnoga genocida ili etničkog čišćenja, o čemu će više riječi biti u nastavku rada. Međutim, statuti međunarodnih kaznenih *ad hoc* tribunala i internacionaliziranih sudova prihvatili su u cijelosti odredbu članka 2. Konvencije o genocidu. Genocid se tako na isti način definira i u članku 2. Statuta Međunarodnoga kaznenog tribunala za Ruandu, u članku 4. Statuta Međunarodnoga kaznenog tribunala za bivšu Jugoslaviju te u članku 6. Statuta Međunarodnoga kaznenog suda. Na jednak način pozivanje na članak 2. Konvencije o genocidu nalazimo i u statutima internacionaliziranih sudova za Bosnu i Hercegovinu (članak 171. Krivičnog

²¹ Članak 2. Konvencije o genocidu.

²² *Ibid.*, članak 3. Sukladno odredbama hrvatskog kaznenog zakonodavstva, počinitelj kaznenog djela genocida je osoba koja neposredno počini neku od radnji opisanih u članku 156. i osoba koja zapovijedi neku od tih radnji. U posljednjem slučaju zapovijed je predviđena kao radnja počinjenja genocida, iako je po svojoj prirodi zapovijed radnja poticanja. Da bi postojala odgovornost za genocid osobe koja zapovijeda počinjenje genocida, nužno je da ta osoba stvarno ima ovlast zapovijedanja. Drugim riječima, ako neka osoba traži od ostalih da počine neku od radnji genocida, a pri tome nema zapovjednu funkciju, njezinu odgovornost valja procjenjivati kao poticanje na kazneno djelo genocida, a ne kao njegovo počinjenje. Iako time osoba koja javno potiče na genocid ne će izbjeći kaznenu odgovornost, ipak ona ima neosnovano privilegiran položaj u odnosu prema međunarodnom pravu. Drugim riječima, usklađenost s međunarodnim pravom bila bi potpuna samo kad bi se svako poticanje propisalo kao radnja genocida. Pavišić, Berislav, Grozdanić, Velinka, Veić, Petar, *Komentar Kaznenog zakona*, Narodne novine, Zagreb, 2007. str. 424.; Tripalo, Dražen, *Genocid, ratni zločin protiv civilnog pučanstva, uništavanje kulturnih dobara i objekata u kojima se nalaze kulturna dobra*, dostupan na: http://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/DTripalo-Genocid_ratni_zlocin_protiv_civilnog.PDF

zakona),²³ Istočni Timor (članak 4. UNTAET Uredbe 2000/15), Kambodžu (članak 9. Sporazuma između Ujedinjenih naroda i Vlade Kambodže), te Kosovo (članak 116. Kaznenog zakona iz 2003.).²⁴ Sve su te odredbe usklađene s odredbama Konvencije o genocidu.²⁵

3.1. *Dolus specialis* kao poseban element zločina genocida

Iz svih odredbi koje uređuju zločin genocida vidljivo je da u opisu tog zločina nalazimo radnje koje svojim sadržajem ulaze u opise ostalih kaznenih djela (primjerice, ubojstva ili teške tjelesne ozljede). Ono što počinitelja kaznenog djela genocida razlikuje od počinitelja ostalih navedenih kaznenih djela jest njegova (genocidna) namjera. Naime, kazneno djelo genocida počinitelj čini s namjerom i ciljem potpunoga ili djelomičnog uništenja neke nacionalne, etničke, rasne ili vjerske skupine. Drugim riječima, počinitelj kaznenog djela genocida radnje iz opisa kaznenog djela poduzima prema određenim osobama upravo zato što one pripadaju određenoj nacionalnoj, etničkoj, vjerskoj ili rasnoj skupini i upravo s ciljem uništenja te skupine. Genocidni *dolus specialis*, kako je Tribunal za bivšu Jugoslaviju utvrdio u predmetu *Stakić*, jest dominantno obilježje genocida.²⁶ *Dolus specialis* kao specifično i dominantno obilježje prihvaća i Tribunal za Ruandu. Primjerice, u predmetima protiv *Akayesua* i *Kambande* zaključeno je da se jedinstvenost zločina genocida sastoji upravo u tom elementu posebne genocidne namjere. Zbog toga se i traži da zločin bude počinjen s namjerom uništenja, u cjelini ili djelomično, nacionalne, etničke, rasne ili vjerske sku-

²³ Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 3./2003., 32./2003., 37./2003., 54./2004., 61./2004., 30./2005., 53./2006., 55./2006., 32./2007.

²⁴ V. Uredbe UNMIK-a (*UN Mission in Kosovo Interim Administration*) 2003/25 i 2003/26.

²⁵ Zanimljivo je spomenuti da Statut (internacionaliziranoga) Specijalnog suda za Sierra Leone (*The Special Court for Sierra Leone*) ne predviđa nadležnost Suda za zločin genocida. Genocid je ispušten iz njegove stvarne nadležnosti, zajedno s još nekim kategorijama zločina (primjerice, neke kategorije zločina protiv čovječnosti, ropstvo u svim svojim oblicima), koje opisuju statuti ostalih međunarodnih i internacionaliziranih kaznenih sudova što je, zbog razmjera i okrutnosti počinjenih zločina, jedna od glavnih kritika nadležnosti tog suda.

²⁶ Prvostupanjska presuda u predmetu *Stakić*, par. 522.

pine.²⁷ Uvjet za posebnu namjeru, kako je naglašeno u predmetu Blagojević, jest počiniteljeva želja za uništenjem, djelomičnim ili u cijelosti, nacionalne, etničke, rasne ili vjerske skupine. Takvo uništenje mora predstavljati cilj djela (jednoga ili više) u osnovi.²⁸

Dakle, definicija zločina genocida kao temeljno obilježje zahtijeva posebno stanje svijesti u obliku specifične namjere uništenja s obzirom na ukupnu posljedicu zabranjenog djela. Zbog toga se genocid i smatra najstrašnijim od svih međunarodnih zločina,²⁹ “zločinom nad zločinima” (*the crime of crimes*), kako ga je opisao Međunarodni kazneni *ad hoc* tribunal za Ruandu u predmetu *Kambanda*,³⁰ s čime se u predmetu *Stakić* složio i Međunarodni kazneni *ad hoc* tribunal za bivšu Jugoslaviju.³¹

U predmetima pred međunarodnim kaznenim *ad hoc* tribunalima nije bilo teško dokazati postojanje masovnih ili pojedinačnih smaknuća. Također nije bilo prijeporno ni postojanje teških tjelesnih ili duševnih povrjeda osoba koje su preživjele masovna smaknuća i kojima su nanesene teške tjelesne ili duševne povrjede. Ali, već je teže bilo dokazati jesu li predmetna kaznena djela bila počinjena s namjerom uništenja nacionalne, etničke, rasne ili vjerske skupine, u cijelosti ili djelomično. Ne postoji, naime, broj žrtava koji bi predstavljao prag za utvrđivanje postojanja genocida. Nije nužno dokazivati da je skupina

²⁷ Prosecutor *v.* Jean-Paul Akayesu, Judgement, ICTR-96-4-T, 2. September 1998. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Akayesu), par. 522.; Prosecutor *v.* Jean Kambanda, ICTR 97-23-S, Judgement and Sentence, 4. September 1998. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Kambanda), par. 16. To je mišljenje poslije prihvaćeno i u ostalim predmetima pred Tribunalom za Ruandu, *v.* primjerice: Prvostupanjska presuda u predmetu Kamuhanda, par. 623.; Prosecutor *v.* Clément Kayishema and Obed Ruzindana, Judgement, ICTR-95-1-T, 21. May 1999. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Kayishema i Ruzindana), par. 89.; Prosecutor *v.* Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza, Hassan Ngeze, Judgement, ICTR-99-52-T, 3. December 2003., par. 948.; Prosecutor *v.* Emmanuel Ndindabahizi, Judgement and Sentence, ICTR-2001-71-I, 15. July 2004., par. 454.; Prosecutor *v.* Laurent Semanza, Judgement and Sentence, ICTR 97-20-T, 15. May 2003. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Semanza), par. 315.; Prosecutor *v.* Elizaphan and Gérard Ntakirutimana, Judgement, ICTR-96-10&ICTR-96-17-T, 21. February 2003., par. 783.

²⁸ Prosecutor *v.* Vidoje Blagojević, Judgement in the Trial Chamber, IT-02-60-T, 17. January 2005. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Blagojević), par. 656.

²⁹ Degan, Vladimir, *op. cit.*, str. 79.

³⁰ Prvostupanjska presuda u predmetu Kambanda, par. 16.

³¹ Prvostupanjska presuda u predmetu Stakić, par. 502.

doista djelomično uništena te uz pomoć demografa utvrđivati brojčano stanje viktimiziranog stanovništva.³²

Također, za postojanje namjere uništenja nije nužno promatrati je globalno. Kako je zaključilo Žalbeno vijeće u predmetu *Krstić*, povijesni primjeri genocida upućuju na to da bi u obzir trebalo uzeti područje aktivnosti i nadzora počinitelja, kao i njihov mogući doseg. Nacistička Njemačka možda je imala namjeru eliminirati Židove samo u Europi. Ta se ambicija vjerojatno nije protezala na zločinački pothvat na globalnoj razini. Isto tako, počinitelji genocida u Ruandi (vjerojatno) nisu namjeravali eliminirati pripadnike etničke skupine Tutsi izvan državnih granica. Namjera počinitelja genocida uvijek je ograničena prilikama u kojima djeluje i koje mu se pružaju. Iako taj čimbenik ne može sam za sebe biti pokazatelj toga je li ciljana skupina znatna (što je u praksi Tribunala vrlo bitno, kako ćemo vidjeti u nastavku), on može, u kombinaciji s ostalim čimbenicima, pomoći pri analizi. Primjenjivost tih čimbenika, kao i njihova moguća vrijednost, ovise o okolnostima svakoga pojedinog predmeta.³³ U predmetu *Jelisić* zaključeno je da međunarodni uzus dopušta kvalifikaciju genocida čak i kada se namjera istrjebljenja proteže samo na ograničeno geografsko područje,³⁴ a gledište o uskom regionalnom području dovoljnome za izvršenje genocida podržano je i pred Tribunalom za Ruandu.³⁵

U jurisprudenciji međunarodnih kaznenih *ad hoc* tribunala općeprihvaćeno je da se o genocidnom *dolus specialisu* može zaključivati na osnovi činjenica,³⁶

³² V. u: Prvostupanjska presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 806., 809.; Prvostupanjska presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 93.; *Prosecutor v. Mihaeli Muhimana*, ICTR-95-1B-T, Judgement and Sentence, 28. April 2005. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu *Muhimana*), par. 498.; Prvostupanjska presuda u predmetu *Semanza*, par. 315.

³³ *Prosecutor v. Radoslav Krstić*, Judgement in the Appeal Chamber, IT-98-33-A, 19. April 2004. (u daljnjem tekstu: Drugostupanjska presuda u predmetu *Krstić*), par. 13. – 14.

³⁴ Prvostupanjska presuda u predmetu *Jelisić*, par. 83. Takvo je stajalište prihvaćeno i u ostalim predmetima pred Tribunalom. V. primjerice u: Prvostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 582.; *Prosecutor v. Dragan Nikolić*, Review of Indictment Pursuant to Rule 61 of the Rules of Procedure and Evidence, IT-94-2-R61, 20. October 1995. (u daljnjem tekstu: Odluka po pravilu 61 u predmetu *Nikolić*), par. 34.; Prvostupanjska presuda u predmetu *Stakić*, par. 509.

³⁵ V. primjerice u: Prvostupanjska presuda u predmetu *Akayesu*, par. 499.; Prvostupanjska presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 809.

³⁶ Prvostupanjska presuda u predmetu *Akayesu*, par. 523. – 524.; *Prosecutor v. Goran Jelisić*, Judgement in the Appeal Chamber, IT-95-10-A, 5. July 2001. (u daljnjem tekstu:

konkretnih okolnosti ili, pak, na osnovi “obrasca namjernog djelovanja”.³⁷ Kako je zaključio Tribunal za Ruandu u predmetu *Gacumbitsi*,³⁸ namjera po svojoj prirodi nije uobičajeno vezana za neposredan dokaz. Samo optuženi u načelu ima znanje “iz prve ruke” o vlastitu mentalnom stanju i namjerama i logično je da postoji iznimno mala vjerojatnost da će se očitovati o svojoj genocidnoj namjeri.³⁹ U predmetu *Kayishema i Ruzindana* naglašeno je da je eksplicitna manifestacija kriminalne namjere razmjerno rijetka u kontekstu kaznenih postupaka. U nedostatku eksplicitnoga, neposrednog dokaza, *dolus specialis* posredno se može zaključiti temeljem ostalih relevantnih činjenica i okolnosti. “Relevantne činjenice i okolnosti”, kako je zaključeno pred *ad hoc* tribunalima u predmetima *Rutaganda*, *Krstić* i *Jelisić*, uključuju općeniti kontekst događaja, počinjenje kaznenih djela sustavno usmjerenih ka žrtvama biranim temeljem njihove pripadnosti određenoj skupini, odnosno ponavljanje takvih destruktivnih i diskriminatornih radnji.⁴⁰ Takav pristup, prema stajalištima izraženima u

Drugostupanjska presuda u predmetu Jelisić), par. 47. – 49.; Prosecutor *v.* Milovan Karadžić and Ratko Mladić, Review of Indictment Pursuant to Rule 61 of the Rules of Procedure and Evidence, IT-95-5-R61, IT-95-18-R61, 11. July 1996. (u daljnjem tekstu: Odluka po pravilu 61 u predmetu Karadžić i Mladić), par. 94. – 95.; Prosecutor *v.* Alfred Musema, Judgement and Sentence, ICTR-96-12-T, 27. January 2000. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Musema), par. 166. – 167.

³⁷ Prvostupanjska presuda u predmetu Kayishema i Ruzindana, par. 93.

³⁸ Prosecutor *v.* Sylvestre Gacumbitsi, Judgement, ICTR-2001-64-T, 17. June 2004. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Gacumbitsi), par. 253.

³⁹ Pred Međunarodnim kaznenim tribunalom za Ruandu samo su četvorica optuženika priznala krivnju za zločin genocida. Prvi je bio Jean Kambanda, koji je genocid priznao kao posljedicu želje za iskazivanjem istine koja je, prema stajalištu Tužiteljstva, jedina mogla pridonijeti uspostavi nacionalnog pomirenja u Ruandi. Unatoč činjenici da mu je priznanje uzeto u obzir kao olakotna okolnost, Raspravno vijeće primijetilo je da Kambanda nije ponudio nikakvo objašnjenje za svoj dobrovoljni angažman u počinjenju genocida, kao ni žaljenje ili sućut prema žrtvama, čak ni kad mu je izričito ponuđeno da se očituje u vezi s time. Jean Kambanda proglašen je krivim po svim točkama Optužnice i u rujnu 1998. godine osuđen je na kaznu doživotnog zatvora. V. više u Prvostupanjskoj presudi u predmetu Kambanda, par. 50. i dalje.

Osim Kambande, genocid su priznali i Omar Serushago (Prosecutor *v.* Omar Serushago, Sentence, ICTR-98-39-S, 5. February 1999.), Georges Ruggiu (Prosecutor *v.* Georges Ruggiu, Judgement and Sentence, ICTR-97-32-I, 1. June 2000.) i Joseph Serugendo (Prosecutor *v.* Joseph Serugendo, Judgement and Sentence, ICTR-2005-84-I, 12. June 2006.).

⁴⁰ Prosecutor *v.* Georges Anderson Nderubumwe Rutaganda, Judgement and Sentence in the Trial Chamber, ICTR-96-3-T, 6. December 1999. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska

predmetu *Kayishema i Ruzindana*, prevenira mogućnost nekažnjavanja počinitelja zločina zbog nedostatka eksplicitne manifestacije kriminalne namjere.⁴¹

U predmetu *Stakić* Tužiteljstvo je, primjerice, navelo da se posebna namjera može izvesti na temelju sljedećih elemenata: opće političke doktrine koja je poticala zabranjena djela, opće prirode zločina, postojanja genocidnog plana i sudjelovanja optuženika (Stakića) u njegovu stvaranju i provođenju, razmjera počinjenih zločina, općeg konteksta počinjenja i/ili ponavljanja ostalih destruktivnih ili diskriminatornih djela, počinjenih u sklopu istog oblika ponašanja, sustavno usmjerenih protiv iste skupine, počinjenja djela kojima se ugrožavaju (ili za koja sami počinitelji vjeruju da njima ugrožavaju) same temelje skupine, mržnje koju prema skupini izražava optuženi i/ili oni koji su s njime povezani, stupnja u kojemu je skupina stvarno u cijelosti ili djelomično uništena, riječi optuženoga i skrivanja tijela u masovne grobnice, čime se preživjelima nanosi teška duševna bol zbog nemogućnosti pravodobnoga i dostojnog oplakivanja žrtava.⁴² Skrivanje trupala iz masovnih grobnica predstavlja jaku indikaciju uništenja skupine. Njihovim naknadnim otkapanjem, sakaćenjem te premještanjem na druge lokacije bilo je sasvim onemogućeno pokapanje žrtava u skladu s vjerskim i nacionalnim običajima, čime je preživjelima – osobama emotivno vezanima za žrtve – nanesena velika duševna bol.⁴³

Za genocidna se djela ne traži postojanje namjere dugo prije.⁴⁴ Kako je naglašeno u predmetu *Jelisić*, moguće je zamisliti situaciju kad uništenje skupine, iako na početku neke operacije nije postojala namjera za to, može postati ciljem u nekoj kasnijoj fazi provedbe operacije. Primjerice, neka oružana sila može odlučiti uništiti zaštićenu skupinu tijekom vojne operacije, čiji prvotni cilj nije imao nikakve veze sa sudbinom te skupine. Postojanje plana nije pravno relevantan element zločina genocida i ne predstavlja pravnu pretpostavku tog kaznenog djela,⁴⁵ ali, kako je zaključeno u predmetima *Jelisić* i *Brđanin*, može postati važan čimbenik u dokaznom smislu, kako bi se dokazala namjera poči-

presuda u predmetu *Rutaganda*), par. 525.; Drugostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 27., 34., 35.; Drugostupanjska presuda u predmetu *Jelisić*, par. 47.

⁴¹ Prvostupanjska presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 159.

⁴² Prvostupanjska presuda u predmetu *Stakić*, par. 538.

⁴³ Prvostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 596.

⁴⁴ *Ibid.*, par. 572.

⁴⁵ Prvostupanjska presuda u predmetu *Blagojević*, par. 656.

nitelja djela.⁴⁶ Strateški plan može sadržavati elemente koji upućuju na njegov genocidni potencijal. Kako je i zaključeno u Odluci po pravilu 61 u predmetu *Karadžić i Mladić*, “projekt etnički homogene države artikuliran u kontekstu mješovitog stanovništva svakako mora predvidjeti radikalno isključivanje svake skupine koja se ne identificira kao srpska”.⁴⁷ Takvo isključivanje trebalo je biti ostvareno primjenom sile, zastrašivanjem i u konačnici uništenjem svake takve skupine.

Pitanje postojanja specijalne namjere razmatrano je i u odnosu odgovornosti države za zločin genocida. U svojem je Mišljenju o legalnosti prijetnje ili uporabe nuklearnog oružja iz 1996. godine⁴⁸ Međunarodni sud inzistirao još i na tome da se u genocidu traži specifična namjera uništenja i naznačio je da bi “zabrana genocida u ovom slučaju bila pertinentna onda kada bi posezanje za nuklearnim oružjem zaista uključivalo element namjere prema skupini kao takvoj”.⁴⁹ Prema stajalištu izražene u Presudi o primjeni Konvencije o genocidu iz 2007., samo znanje počinitelja o pripadnosti žrtava zasebnoj skupini nije dovoljno da bi se utvrdila namjera uništenja skupine.⁵⁰ *Dolus specialis* mora biti dokazan pozivanjem na konkretne okolnosti, osim ako je moguće bez sumnje dokazati postojanje općeg plana u tu svrhu. Da bi neki oblik ponašanja bio prihvaćen kao dokaz postojanja namjere, morao bi biti takav da isključivo pokazuje postojanje takve namjere.⁵¹

3.2. Pripadnost skupini kao specifičan element zločina genocida

Žrtvu genocida određuje njezina pripadnost skupini. U Presudi o primjeni Konvencije o genocidu iz 2007. godine Međunarodni sud naglasio je da skupina na koju je napad usmjeren mora imati određena pozitivna obilježja – nacionalna, etnička, vjerska ili rasna, odnosno mora postojati skupni identitet

⁴⁶ *Prosecutor v. Radoslav Brđanin*, Judgement in the Trial Chamber II, IT-99-36-T, 1. September 2004. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Brđanin), par. 980.; Drugostupanjska presuda u predmetu Jelisić, par. 48.

⁴⁷ Odluka po pravilu 61 u predmetu *Karadžić i Mladić*, par. 94.

⁴⁸ *Opinion of the Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, od 8. srpnja 1996. godine.

⁴⁹ *Ibid.*, par. 26.

⁵⁰ Presuda o primjeni Konvencije o genocidu iz 2007., par. 187.

⁵¹ *Ibid.*, par. 373.

da bi se djelo moglo smatrati genocidom. To znači da zločin zahtijeva namjeru uništenja zajednice ljudi kojoj je zajednički određen skupni identitet. Riječ je o pitanju što ti ljudi jesu (u smislu pripadnosti skupini), a ne o tome što nisu.⁵² To je jedino tumačenje podudarno s namjerom, koja, kao što smo vidjeli, predstavlja specifičnu oznaku zločina genocida. Namjera uništenja skupine, u cijelosti ili djelomično, pretpostavlja da su žrtve odabrane zbog njihove pripadnosti skupini na koju je namjera usmjerena.

U skladu s konvencijskom oznakom skupine protiv koje je usmjeren razlikujemo četiri vrste genocida: *nacionalni* – usmjeren na nacionalnu skupinu; *etnički* (ili etnocid) – usmjeren na etničku skupinu; *rasni* – usmjeren na rasnu skupinu; te *vjerski* – usmjeren na pripadnike određene vjerske skupine. Pojedina nacionalna zakonodavstva zaštitu proširuju i na pripadnike ostalih skupina (primjerice, ekonomskih ili političkih), što je uvjetovano nekim pojavama iz prošlosti (masovni zločini Crvenih Kmera, pokolji koje su počinili južnoamerički i afrički diktatori itd.), iako je pri usvajanju Konvencije o genocidu izostavljeno nabrojavanje takvih vrsta skupina zbog teškoća vezanih za njihovo prihvaćanje.⁵³

Kao što je vidljivo iz definicije genocida, Konvencijom se ne štite sve vrste ljudskih skupina. Stajalište kako se Konvencijom štite samo određene vrste skupina potvrdio je 1951. godine Međunarodni sud u svojem savjetodavnome mišljenju, ističući da Konvencija nastoji “zaštititi samo postojanje izvjesnih ljudskih skupina i potvrditi i poduprijeti temeljna moralna načela”.⁵⁴ Konvencija o genocidu primjenjuje se samo na nacionalne, etničke, rasne ili vjerske skupine. Skupine koje pripadaju navedenima nisu zaštićene kaznenim djelom genocida tako da može postojati namjera potpunog uništenja neke skupine, a da pri tome nije riječ o počinjenju kaznenog djela genocida. Upitno je koliko je takva restrikcija prihvatljiva, posebice ako s obzirom na to da je oznaka sku-

⁵² *Ibid*, par. 193.

⁵³ V. članak 211.(1.) francuskog Kaznenog zakonika, koji propisuje da se genocid može počiniti u odnosu na “skupinu određenu prema bilo kojem drugom kriteriju”: “... *en exécution d'un plan concerté tendant à la destruction totale ou partielle d'un groupe national, ethnique, racial ou religieux, ou d'un groupe déterminé à partir de tout autre critère arbitraire, de commettre ou de faire commettre, à l'encontre de membres de ce groupe, l'un des actes suivants ...*”.

⁵⁴ “... *its object on the one hand is to safeguard the very existence of certain human groups and on the other to confirm and endorse the most elementary principles of morality...*”. V. u: Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of Crime of Genocide, Advisory Opinion, od 28. svibnja 1951., str. 21.

pine (uz genocidnu namjeru) jedno od temeljnih obilježja definicije genocida. Na taj se način onemogućuje kažnjavanje za strašan zločin, unatoč postojanju specifične namjere uništenja, samo zbog činjenice da skupina nema “podobnu” konvencijsku kvalifikaciju. Primjerice, u nacističkoj Njemačkoj ubijene su tisuće duševno bolesnih pacijenata, no unatoč postojanju namjere da se ta skupina ljudi potpuno uništi, taj se zločin ne bi mogao smatrati zločinom genocida jer nije riječ o jednoj od skupina navedenih u Konvenciji o genocidu.

Prema nekim stajalištima, pripadnici političke ili ekonomske skupine ne ulaze u pojam skupine prema Konvenciji o genocidu zato što je njihova osnovna karakteristika upravo mobilnost, odnosno promjenjivost, za razliku od svojstva pripadnosti rasi ili etnosu. Rasa ili etnos označuju stalnu, odnosno nepromjenjivu karakteristiku, što dovodi do počiniteljeva čvrstog stajališta o pripadnosti pojedinca određenoj skupini.⁵⁵

Skupine – nacionalna, etnička, rasna ili vjerska – nisu jasno definirane u Konvenciji o genocidu. Za razliku od toga, pripremni radovi za Konvenciju i rad međunarodnih tijela na zaštiti manjina pokazuju da se pojmovi zaštićenih skupina i nacionalnih manjina djelomično podudaraju i da su u nekim prilikama sinonimi. Pojedini instrumenti o ljudskim pravima koriste se izrazom “nacionalne manjine”,⁵⁶ a ostali se češće koriste izrazom “etničke, vjerske ili jezične manjine”,⁵⁷ iako su oba usmjerena na zaštitu određene skupine ljudi. Kulturne, vjerske, etničke ili nacionalne karakteristike skupine moraju se identificirati unutar njezina društveno-povijesnog konteksta. Pritom, kako je utvrđeno u praksi Međunarodnog tribunala za bivšu Jugoslaviju – primjerice, u predmetima *Jelisić*, *Krstić* i *Nikolić* – skupinu možemo identificirati koristeći se kriterijem stigmatiziranja skupine, osobito od strane počinitelja zločina, a na osnovi percepcije njezinih nacionalnih, etničkih, rasnih ili vjerskih karakteristika.⁵⁸

Logika nameće zaključak da je riječ o pripadnicima skupine koja je različita od skupine počinitelja. Stoga je zanimljivo pitanje kažnjavanja zločina u Kambodži, počinjenih tijekom zloglasne vladavine Crvenih Kmera. Naime, s obzirom na to da su tijekom režima Crvenih Kmera, unatoč tome što su

⁵⁵ V. u: Degan, Vladimir Đ.; Pavišić, Berislav, *Međunarodno kazneno pravo*, Pravni fakultet, Rijeka, 2005., str. 230.

⁵⁶ V. primjerice članak 14. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

⁵⁷ V. primjerice članak 27. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

⁵⁸ Prvostupanjska presuda u predmetu *Jelisić*, par. 70.; Prvostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 557.; Odluka po pravilu 61 u predmetu *Nikolić*, par. 27.

progonjene i određene etničke skupine, glavni “cilj” ipak bili Kambodžanci koji nisu dijelili njihova stajališta, postavljalo se pitanje mogu li se ti zločini uopće definirati kao genocid. S obzirom na genocidnu namjeru uništenja točno određene skupine – očekivano bitno različite od skupine počinitelja zločina – trebalo bi ipak zaključiti da su Crveni Kmeri činili zločine protiv čovječnosti, prije negoli genocid.

Iako Konvencija o genocidu ne govori konkretno o tome, u pripremnim se radovima razmatrao i pojam “kulturnoga genocida”, ali je on naposljetku izrijekom odbačen. Razlog tome jest zaključak da je riječ o pojmu koji je previše neodređen i udaljen od fizičkoga ili biološkog uništenja kojim je Konvencija o genocidu bila motivirana.⁵⁹ Zagovornici koncepta kulturnoga genocida zastupali su stajalište da se skupina može eliminirati suzbijanjem njezinih specifičnih karakteristika, jednako kao i fizičkim uništenjem. Protivnici tog koncepta, koji ga smatraju nedovoljno definiranim, uspjeli su u tome da Konvencija o genocidu ostane usmjerena na fizičko uništenje skupine. No, već i sama činjenica da se tako nešto razmatralo, pokazuje da su autori Konvencije o genocidu ciljane skupine doživljavali kao one s mnogo specifičnih karakteristika kojima se razlikuju od ostalih.

Kako je zaključio Tribunal za bivšu Jugoslaviju u predmetu *Krstić*, a i Tribunal za Ruandu prihvatio je takvo razmišljanje u predmetima *Gacumbitsi*, *Muhimana* i ostalima,⁶⁰ pothvat usmjeren samo protiv kulturnih ili socioloških karakteristika ljudske skupine, s ciljem da se zatru ti elementi (koji toj skupini daju samosvojni identitet različit od ostatka zajednice), ne ulaze u definiciju genocida. Iako fizičko ili biološko uništenje često prate istodobni napadi na kulturnu i vjersku baštinu, kao i na simbole ciljane skupine, već se sami napadi smatraju dokazom namjere fizičkog uništenja skupine.⁶¹

⁵⁹ Komisija za međunarodno pravo 1996. napomenula je sljedeće: “Kako se jasno vidi u pripremnim radovima za Konvenciju, uništenje o kojem je riječ jest materijalno uništenje skupine fizičkim ili biološkim putem, a ne uništenje nacionalnog, jezičnog, vjerskog, kulturnog ili nekog drugog identiteta pojedine skupine. Međutim, u nekoliko novijih deklaracija i odluka, klauzula članka 4. o namjeri uništenja tumači se tako da obuhvaća i dokazuje o djelima koja su uključivala kulturne i druge oblike ne-fizičkog uništenja skupine.”

⁶⁰ V. u: Prvostupanjska presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 253.; Prvostupanjska presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 808.; Prvostupanjska presuda u predmetu *Kayishema* i *Ruzindana*, par. 95.; Prvostupanjska presuda u predmetu *Muhimana*, par. 497.; Prvostupanjska presuda u predmetu *Semanza*, par. 315.

⁶¹ Prvostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 580.

Neprihvatanje kulturnoga genocida kao njegova posebnog oblika vidljivo je i u Presudi o primjeni konvencije o genocidu iz 2007. Sud je, naime, smatrao da postoje uvjerljivi dokazi o namjernom razaranju povijesnoga, kulturnoga i vjerskog naslijeđa zaštićene skupine. Razmotrio je navode tužitelja da je razaranje tog naslijeđa “bio bitan dio politike etničkog čišćenja” i da je predstavljao “pokušaj brisanja svih tragova bilo kakvog postojanja bosanskih Muslimana”. Međutim, prema mišljenju Suda, ne može se zaključiti da je uništavanje povijesnoga, kulturnoga i vjerskog naslijeđa predstavljalo namjerno nametanje uvjeta života usmjerenih na postizanje fizičkog uništenja skupine.⁶² Takvi čini ne ulaze u definiciju genocida iz članka 2. Konvencije o genocidu, iako takvo uništenje može imati velik utjecaj na eliminiranje svih tragova kulturnoga ili vjerskog identiteta skupine.⁶³ Sud podržava opažanja iz predmeta *Krstić* da “kad postoji fizičko ili biološko razaranje, često postoje i istovremeni napadi na kulturne i vjerske objekte i simbole zaštićene skupine, napadi koji se legitimno mogu smatrati dokazom o namjeri fizičkog uništenja skupine.”⁶⁴

3.3. Kvantitativan element u odnosu prema broju žrtava genocida

Da bi postojao zločin genocida, dovoljno je počinjenje barem jednoga nebrojenog zločina, i to u odnosu prema jednoj od taksativno navedenih skupina, u cilju njezina potpunoga ili djelomičnog uništenja.

Izraz “potpuno ili djelomično” možemo tumačiti kao dio koji je “vrijedan” u kvantitativnom ili kvalitativnom smislu. Promatrajući počinjenje zločina genocida nije nužno promatrati ukupnu populaciju skupine, iako je naposljetku genocid “uskraćivanje prava na postojanje cjelokupnim ljudskim skupinama”.⁶⁵ Namjera uništenja samo dijela pripadnika određene skupine koju počinitelji smatraju zasebnim entitetom (različitim od vlastitoga) također je zločin genocida.

U teoriji i praksi prijeporno je je li za postojanje genocida dovoljno da je neka od radnji genocida počinjena samo prema jednome pripadniku skupine ili se za postojanje kaznenog djela traži više žrtava. U prilog prvom shvaćanju

⁶² Presuda o primjeni Konvencije o genocidu iz 2007., par. 344.

⁶³ *Ibid.*, par. 349.

⁶⁴ V. prvostupanjsku presudu u predmetu *Krstić*, par. 580.

⁶⁵ “Genocide is a denial of the right of existence of entire human group...” V. Rezoluciju Opće skupštine Ujedinjenih naroda 96(I), The Crime of Genocide, od 11. prosinca 1946. godine.

izjasnio se Međunarodni kazneni tribunal za Ruandu u predmetu *Akayesu* zaključivši da bi se, ako postoji svijest i volja da se poćini genocid, i ubojstvo jedne osobe poćinjeno u cilju genocida, takvim moglo smatrati.⁶⁶ Drugim rijećima, ako postoji namjera da se skupina uništi, pojedinac koji sudjeluje u poćinjenju neke od navedenih radnji genocida prema *samo jednoj* osobi – ćini genocid. Jednako tako, prema Obilježjima kaznenog djela (*Elements of Crimes*)⁶⁷ koja pomažu Međunarodnom kaznenom sudu pri tumaćenju i primjeni ćlanaka 6., 7. i 8. Rimskog statuta, za postojanje genocida dovoljno je da poćinitelj ubije jednu ili više osoba.⁶⁸

Kako je već rećeno, to stajalište nije jedinstveno. U prilog tezi da je za postojanje kaznenog djela genocida nužno postojanje više ųrtava, istiće se da statuti međunarodnih kaznenih tribunala koriste izrazima u množini, primjerice “pripadnicima”, “djeci” itd. Iz toga se može zaključiti da bi, prema restriktivnom tumaćenju, za poćinjenje genocida ipak bilo nužno da se on poćini prema barem dvije osobe,⁶⁹ odnosno, prema većoj skupini ljudi.⁷⁰ U predmetu *Jelisić* pred Tribunalom za bivšu Jugoslaviju, u kojemu je to pitanje prvi put razmatrano, Raspravno vijeće zaključilo je da “namjera uništenja mora biti usmjerena barem na *bitan* dio skupine”.⁷¹ Jednako je zaključilo i Raspravno vijeće u predmetu *Sikirica*, gdje se traži “relativno *znatan* broj u odnosu na ukupno stanovništvo

⁶⁶ “... *the act must have been committed against one or several individuals...*”. Prvostupanjska presuda u predmetu *Akayesu*, par. 521.

⁶⁷ Rezolucijom F Završnog akta Konferencije (U.N.Doc.A/CONF.183/10) od 17. srpnja 1998. osnovana je Pripremna komisija (*Preparatory Commission*) koja je imala zadatak pripremiti tekstove dokumenata nužnih za rad Međunarodnoga kaznenog suda, uključujući i Obilježja kaznenih djela. Pripremna komisija završila je svoj rad na posljednjoj sjednici održanoj od 1. do 12. srpnja 2002. godine. Skupština država stranaka (*Assembly of States Parties*) Obilježja kaznenih djela usvojila je na svojem prvom zasjedanju, od 3. do 10. rujna 2002. godine.

⁶⁸ V. ćlanak 9. stavak 1. Rimskog statuta, te ćlanke 6.a) – 6.e) *Elements of Crimes*, ICC-ASP/1/3., 9. 9. 2002., u kojima se kao oznaka broja ųrtava pri poćinjenju svake od radnji zloćina genocida navodi: “*one or more persons*”.

⁶⁹ Mišljenje izraženo u: Degan, Vladimir Đ.; Pavišić, Berislav, *op. cit.*, str. 231, a u vezi s bilj. br. 9. u tom poglavlju.

⁷⁰ Bassiouni, M. Cherif, *The Law of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, Transnational Publishers, New York, 1996., str. 527.

⁷¹ Prvostupanjska presuda u predmetu *Jelisić*, par. 82.

skupine”⁷² i gdje je potvrđeno da je krajnja žrtva genocida uvijek skupina, unatoč tome što njezino uništenje nužno traži počinjenje kaznenih djela protiv njezinih pripadnika, tj. protiv pojedinaca.⁷³ Uvjet “znatnosti”, prema stajalištu Tribunala za bivšu Jugoslaviju, istodobno odražava bitno obilježje genocida kao zločina masovnih razmjera i odgovara na zahtjev naveden u Konvenciji o genocidu da uništenje ciljanog dijela mora utjecati na opstanak skupine u cjelini.⁷⁴ I u predmetu *Krstić* utvrđeno je da namjera mora biti uništenje skupine, a ne samo jednoga ili više pojedinaca koji su slučajno pripadnici određene skupine.⁷⁵ U Drugostupanjskoj presudi u istom predmetu Vijeće je ostalo pri stajalištu da se namjera djelomičnog uništenja zaštićene skupine mora odnositi na znatan dio te skupine. Cilj Konvencije o genocidu, prema stajalištu Tribunala za bivšu Jugoslaviju, i jest sprječavanje namjernog uništenja cijelih ljudskih skupina, a ciljani dio mora biti dovoljno velik da utječe na skupinu u cjelini.⁷⁶

I u većini predmeta pred Međunarodnim kaznenim tribunalom za Ruandu slažu se sa stajalištem o “značajnom” ili “bitnom” broju pojedinaca. Primjerice, u predmetu *Kayishema i Ruzindana* zaključeno je da namjera uništenja dijela skupine mora pogoditi “značajan broj pojedinaca” (*considerable number of individuals*).⁷⁷ “Značajan” broj spominje se i u predmetima *Bagilishema*⁷⁸ i *Semanza*,⁷⁹ u kojima on nije utvrđen i obojica su oslobođena optužbe za genocid.

To tumačenje potkrjepljuju i mišljenja stručnjaka. Krapac, primjerice, smatra da izričaj “u cijelosti ili djelomično uništi jedna... skupina” ima kvantitativno značenje u tome što iz pojma genocida isključuje izolirane akte etničkog nasilja ili ubojstvo pojedinca.⁸⁰ U prvim komentarima Konvencije o genocidu naglašavalo se da izraz “djelomično” sadržava uvjet znatnosti. Raphael Lemkin,

⁷² *Prosecutor v. Duško Sikirica*, Damir Došen, Dragan Kolundžija, Judgement on Defence Motions to Acquit, IT-95-8-T, 3. September 2001. (u daljnjem tekstu: Odluka po prijedlozima obrane za donošenje oslobađajuće presude u predmetu Sikirica), par. 65.

⁷³ *Ibid.*, par. 89.

⁷⁴ Prvostupanjska presuda u predmetu Jelisić, par. 82.; Odluka po prijedlozima obrane za donošenje oslobađajuće presude u predmetu Sikirica, par. 77.

⁷⁵ Prvostupanjska presuda u predmetu Krstić, par. 561.

⁷⁶ Drugostupanjska presuda u predmetu Krstić, par. 8.

⁷⁷ Prvostupanjska presuda u predmetu Kayishema i Ruzindana, par. 97.

⁷⁸ *Prosecutor v. Ignace Bagilishema*, Judgement, ICTR-95-1A-T, 7. June 2001. (u daljnjem tekstu: Prvostupanjska presuda u predmetu Bagilishema), par. 64.

⁷⁹ Prvostupanjska presuda u predmetu Semanza, par. 316.

⁸⁰ Josipović, Ivo; Krapac, Davor; Novoselec, Petar, *Stalni međunarodni kazneni sud*, Hrvatski pravni centar, Narodne novine, Zagreb, 2001., str. 172.

istaknuti stručnjak za međunarodno kazneno pravo (koji je “skovao” riječ genocid i sudjelovao u izradbi Konvencije o genocidu), također je naglašavao da “djelomično uništenje mora biti znatnog karaktera, tako da utječe na cjelinu”. Drugi istaknuti analitičar, Nehemiah Robinson, složio se s tim stajalištem i objasnio da počinitelj genocida mora imati namjeru uništenja mnogo pojedinaca koji pripadaju ciljanoj skupini. Djelo mora biti usmjereno ka uništenju *skupine*, što je formulacija koja upravo odražava svrhu Konvencije o genocidu. Kasniji komentari također podržavaju takvo stajalište. Komisija za međunarodno pravo, kojoj je Opća skupština Ujedinjenih naroda povjerila izradbu nacrta sveobuhvatnog kodeksa kaznenih djela zabranjenih međunarodnim pravom, zaključila je da kazneno djelo genocida prema svojoj prirodi zahtijeva namjeru uništenja barem većeg dijela neke skupine. Jednako je tumačenje dao 1985. godine i Benjamin Whitaker, specijalni izvjestitelj Potkomisije Ujedinjenih naroda za sprječavanje diskriminacije i zaštitu manjina.⁸¹ Cassese također navodi da genocid ne može egzistirati ako postoji samo jedna žrtva.⁸²

Promatrajući praksu međunarodnih *ad hoc* tribunala, možemo zaključiti da je, unatoč golemom broju žrtava, u mnogim predmetima bilo teško dokazati subjektivni element kaznenog djela genocida, odnosno namjeru da se u cijelosti ili djelomično uništi određena skupna. Stoga, kad bismo i prihvatili stajalište da je ubojstvo jednog pripadnika skupine u cilju njezina uništenja – zločin genocida, u praksi bi, upravo zbog teškoća u dokazivanju posebne namjere, bio teško zamisliv slučaj u kojemu bi pojedinac bio osuđen za genocid zbog zločina nad samo jednim pripadnikom skupine.

3.4. Radnje genocida

Kao što je već spomenuto, postoji pet osnovnih oblika genocida, što je sukladno konvencijskim odredbama. Radnje genocida dane su alternativno, što znači da je za počinjenje kaznenog djela genocida dovoljno da počinitelj počini samo jednu od navedenih radnji, naravno, pod pretpostavkom da je ona poduzeta s ciljem uništenja određene skupine.⁸³

⁸¹ V. više o toj raspravi u Drugostupanjskoj presudi u predmetu Krstić, par. 10. – 11.

⁸² Cassese, Antonio, *op. cit.*, str. 348.

⁸³ Ista obilježja radnji genocida iz Konvencije slijedi i Kazneni zakon Republike Hrvatske, uz već spomenuti važan dodatak šeste radnje počinjenja, a to je prisilno raseljavanje, što čini osnovu definicije pojma “etničkog čišćenja”, o kojemu će biti više riječi u nastavku.

3.4.1. Ubojstvo članova skupine

Prvi oblik genocida jest fizički genocid, odnosno čin ubojstva pripadnika skupine. Element fizičkog uništenja inherentan je riječi genocid, koja potječe od grčke riječi *genos*, što znači rod ili pleme, te latinske riječi *caedere*, koja znači ubiti. Postoji specifična razlika u prijevodu pojedinih izraza u službenim tekstovima međunarodnih dokumenata. Primjerice, vidljiva je razlika u izrazu “ubojstvo članova skupine” u engleskoj i francuskoj inačici Konvencije o genocidu, kao i statutima međunarodnih sudova.⁸⁴ U tom smislu vrijedno je mišljenje Međunarodnoga kaznenog tribunala za Ruandu u predmetu *Bagilishema*, gdje je zaključeno da se njegov Statut *mora* interpretirati u smislu ubojstva počinjenoga *s namjerom prouzročivanja smrti*, odnosno – u skladu s posebnim elementima zločina genocida – djelo mora biti počinjeno s namjerom uništenja posebne skupine u cijelosti ili djelomično. Štoviše, sukladno prirodi genocida, zaključak je Raspravnog vijeća u predmetu *Bagilishema*: “... djelo (genocida) je svjesno, namjerno, voljno i pojedinac ga ne može počiniti slučajno ili iz nehaja.”⁸⁵

3.4.2. Nanošenje teške tjelesne ili duševne povrjede članovima skupine

Genocidna djela ne moraju izravno prouzročiti smrt žrtve. Za postojanje genocida dovoljno je prouzročivanje teških tjelesnih i psihičkih povrjeda, kao drugog osnovnog oblika zločina genocida. Pojam “teške tjelesne ili duševne povrjede” nije definiran u statutima *ad hoc* tribunala. Praksa Međunarodnoga kaznenog tribunala za Ruandu predviđa da nanošenje teške tjelesne ili duševne povrjede podrazumijeva, među ostalima, djela mučenja, nečovječnoga ili ponižavajućeg postupanja, seksualnog nasilja, uključujući silovanje, ispitivanja povezanoga s premlaćivanjima, prijetnji smrću i povrjeda koje narušavaju zdravlje i unakazuju ili nanose ozljede. Raspravno vijeće u predmetu *Kayishe-*

⁸⁴ Primjerice, francuski tekst mnogih međunarodnih dokumenata koji spominju genocid upotrebljava izraz *meurtre*, koji u osnovi predstavlja isključivo ubojstvo s namjerom prouzročivanja smrti, a engleski tekst upotrebljava izraz *killing*, koji može uključivati i namjerno i nehotično prouzročivanje smrti. V. članak 2. Konvencije o genocidu, članak 2. stavak 2.a) Statuta Međunarodnoga kaznenog tribunala za Ruandu, članak 4. stavak 2.a) Međunarodnoga kaznenog tribunala za bivšu Jugoslaviju, te članak 6.a) Rimskog statuta.

⁸⁵ V. više u Prvostupanjskoj presudi u predmetu *Bagilishema*, par. 58.

ma i Ruzindana zaključilo je da je kod tjelesne povrjede riječ o takvoj povrjedi kojom se teško narušava zdravlje, uzrokuje unakaženost ili nanosi bilo kakva teška povrjeda vanjskim i unutarnjim organima ili čulima.⁸⁶ Praksa tribunala utvrdila je da povrjeda ne mora biti trajna ili neizlječiva,⁸⁷ ali da se “mora raditi o povredi čija je posljedica dugotrajno i teško oštećenje sposobnosti osobe da vodi normalan i konstruktivan život.”⁸⁸ U predmetu *Semanza* objašnjeno je da duševna povrjeda znači više od neznatnoga ili privremenog oštećenja mentalnih sposobnosti.⁸⁹ Usto, povrjeda mora biti nanesena namjerno.⁹⁰ U predmetu *Krstić* Međunarodni kazneni tribunal za bivšu Jugoslaviju navodi da u svakom pojedinačnom slučaju treba procjenjivati predstavlja li neko djelo “teške tjelesne ili duševne povrede” u smislu članka 4. Statuta Tribunala, pri čemu odgovarajuću pozornost treba posvetiti konkretnim okolnostima predmeta.⁹¹ Slično kao i tribunal za Ruandu u predmetima *Bagilishema*, *Rutaganda*, *Musema* i ostalima,⁹² i tribunal za bivšu Jugoslaviju tumači taj pojam tako da uključuje djela mučenja, nečovječnoga ili ponižavajućeg postupanja, seksualnog nasilja, uključujući silovanje, ispitivanja praćena premlaćivanjem, prijetnju smrću te čak i deportaciju.⁹³

Silovanje je vrlo specifičan oblik nanošenja teških tjelesnih i duševnih povrjeda. Riječ je o najčešćem obliku nasilja nad ženama, koje se može provoditi sustavno, zbog ponižavanja njih samih, ali i muškaraca koji su im bliski. Isku-

⁸⁶ Prvostupanjska presuda u predmetu *Kayishema* i *Ruzindana*, par. 109.

⁸⁷ Prvostupanjska presuda u predmetu *Akayesu*, par. 502.; Prvostupanjska presuda u predmetu *Kamuhanda*, par. 633. – 634.; Prvostupanjska presuda u predmetu *Kayishema* i *Ruzindana*, par. 108.; Prvostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 513.

⁸⁸ Prvostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 513.

⁸⁹ Prvostupanjska presuda u predmetu *Semanza*, par. 321., 322. V. i u: *Prosecutor v. André Ntagerura, Emmanuel Bagambiki, Samuel Imanishimwe, Judgement and Sentence*, ICTR-97-36, 25 February 2004, par. 664.

⁹⁰ Prvostupanjska presuda u predmetu *Blaškić*, par. 243.; Prvostupanjska presuda u predmetu *Brdanin*, par. 690.; Prvostupanjska presuda u predmetu *Kordić*, par. 245., 256.

⁹¹ Prvostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 513.

⁹² Prvostupanjska presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 59.; Prvostupanjska presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 291.; Prvostupanjska presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 815.; Prvostupanjska presuda u predmetu *Musema*, par. 156.; Prvostupanjska presuda u predmetu *Rutaganda*, par. 51.

⁹³ Raspravno vijeće u predmetu *Krstić* zaključilo je da su “nečovječno postupanje... i deportacije među djelima koja mogu prouzročiti tešku tjelesnu ili duševnu povredu.” V. Prvostupanjsku presudu u predmetu *Krstić*, par. 513.

stva nedavnih sukoba govore o masovnim silovanjima žena druge nacionalne, etničke ili vjerske pripadnosti, a nisu rijetke ni pojave seksualnog ropstva i otmica, u cilju služenja i udovoljavanja pripadnicima neprijateljske strane. U predmetu *Akayesu* silovanje je definirano kao “fizički napad seksualne prirode, počinjen pod okolnostima prisile”.⁹⁴ U tom je predmetu prvi put u povijesti neki međunarodni tribunal spolno nasilje okvalificirano kao prvu fazu u genocidnom uništenju skupine, spolni čin počinjen u genocidnoj namjeri.⁹⁵

Kao poseban oblik nanošenja teških tjelesnih ili duševnih povrjeda Tužiteljstvo je u postupku *Tadić* pred Međunarodnim kaznenim tribunalom za bivšu Jugoslaviju upozorilo i na slučajeve seksualnog nasilja nad muškarcima.⁹⁶

3.4.3. Namjerno podvrgavanje skupine takvim uvjetima života koji bi trebali prouzročiti njezino potpuno ili djelomično uništenje

Treći oblik radnje genocida jest nametanje pripadnicima skupine takvih životnih uvjeta usmjerenih ka njezinu potpunome ili djelomičnom fizičkom uništenju. U takvom oblika djela nije nužno dokazati uspješnost rezultata. Praksa Međunarodnoga kaznenog tribunala za Ruandu u predmetu *Akayesu* prihvatila je da ta djela obuhvaćaju, među ostalim, metode uništavanja koje nisu neposredno ubijanje (primjerice, podvrgavanje skupine režimu prehrane koja može biti dovoljna samo za puko preživljavanje, sustavno istjerivanje iz domova i uskraćivanje medicinskih usluga).⁹⁷ Kako je dalje zaključeno u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, to uključuje i stvaranje uvjeta koji izazivaju

⁹⁴ Prvostupanjaška presuda u predmetu *Akayesu*, par. 597.

⁹⁵ To je stajalište poslije potvrđeno i u ostalim predmetima pred istim tribunalom. V. primjerice u Prvostupanjaškoj presudi u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 508. Pritom svakako moramo imati na umu da je riječ o iznimno patrijarhalnom društvu u kojemu se etnička pripadnost određuje prema očevoj strani. U nekim se izvorima prigovara da takvo stajalište ne smije zanemariti činjenicu da je ponajprije riječ o kaznenom djelu protiv žene. V. više u: Pavišić, Berislav; Grozdanić, Velinka; Veić, Petar, *Komentar Kaznenog zakona*, Narodne novine, Zagreb, 2007., str. 421.

⁹⁶ U prilog tome tužiteljstvo se pozvalo na događaj u logoru Omarska kada je zatvorski čuvar prisilio jednoga bosanskog Muslimana da drugome muškarcu, također bosanskom Muslimanu, odgrize testise. V. u: *Prosecutor v. Duško Tadić, Opinion and Judgement in the Trial Chamber, IT-94-I-T, 7. May 1997.*, par. 198.

⁹⁷ Prvostupanjaška presuda u predmetu *Akayesu*, par. 505. – 506.

polagano umiranje (primjerice, nedostatak odgovarajućeg smještaja, odjeće ili higijene te prekomjeran rad, odnosno iznimni fizički naponi).⁹⁸

3.4.4. Nametanje takvih mjera kojima se želi spriječiti rađanje u sklopu skupine

Četvrti oblik radnje genocida – nametanje mjera s namjerom sprječavanja rađanja unutar skupine možemo promatrati kao zaseban oblik, ali i kao nastavak rasprave o specifičnom obliku radnje nanošenja teških tjelesnih ozljeda ili duševne boli. Naime, silovanje i seksualno nasilje nad ženama (ali i muškarcima), razumljivo, predstavlja očitu traumu koja sprječava žrtve da poslije ostvaruju emotivne veze i zasnivaju obitelji. U predmetu *Akayesu* pred Međunarodnim kaznenim tribunalom za Ruandu utvrđeno je da “silovanje može biti mjera usmjerena na sprječavanje rađanja kada silovana osoba kasnije odbija imati djecu”.⁹⁹

Na povezanost spolnog zlostavljanja i genocidne namjere sprječavanja rađanja unutar skupine pozvalo se i Tužiteljstvo u predmetu Bosne i Hercegovine protiv Srbije i Crne Gore, koje je nastojalo dokazati da su silovanje i seksualno nasilje nad ženama prouzročili fizičke traume koje su omele reproduktivnu funkciju žrtava i u nekim primjerima rezultirale neplodnošću. Sud je tu tvrdnju odbio, pozivajući se na nedostatak relevantnih dokaza.¹⁰⁰ Tužiteljstvo je u istom predmetu kao dopunski argument (bezuspješno) iznijelo i tvrdnju da zbog specifičnosti patrijarhalnoga društvenog okružja bosanske Muslimanke, koje su pretrpjele seksualno nasilje, poslije mogu odbaciti njihovi muževi, odnosno da

⁹⁸ Prvostupanjska presuda u predmetu *Kayishema* i *Ruzindana*, par. 115. – 116.

⁹⁹ Prvostupanjska presuda u predmetu *Akayesu*, par. 522.

¹⁰⁰ Naime, tužitelj je kao jedini dokaz predočio Optužnicu u predmetu *Gagović* pred Međunarodnim kaznenim tribunalom za bivšu Jugoslaviju, u kojoj je Tužiteljstvo navelo da jedna svjedokinja ne može imati djecu, što je izravna posljedica seksualnog zlostavljanja koje je pretrpjela. Prema mišljenju Međunarodnog suda, optužnica ne predstavlja uvjerljiv dokaz, a predmet *Gagović* nije stigao do faze suđenja jer je optuženi u međuvremenu umro. *V. Presudu o primjeni Konvencije o genocidu iz 2007.*, par. 358. te optužnicu u predmetu *Gagović* (*The Prosecutor of the Tribunal against Dragan Gagović, Gojko Janković, Janko Janjić, Radomir Kovač, Zoran Vuković, Dragan Zelenović, Dragoljub Kunarac, Radovan Stanković, Indictment, IT-96-23-I, 26. June 1996.*, stav. 7.10).

ne će moći naći muža ako već nisu udane,¹⁰¹ a sve to posredno može prouzročiti sprječavanje rađanja unutar skupine, u cilju provođenja genocidne politike.

Međunarodni kazneni tribunal za bivšu Jugoslaviju problemu sprječavanja rađanja pristupio je i na temelju mnogo ubijenih i/ili nestalih muškaraca. Kako je utvrdilo Raspravno vijeće u predmetu *Krstić*,¹⁰² a potvrdilo Žalbeno vijeće u istom predmetu,¹⁰³ ubijeni muškarci činili su približno petinu cijele srebreničke zajednice, što će neizbježno prouzročiti fizički nestanak bosanskoga muslimanskog stanovništva u Srebrenici. Dokazi predloženi na tom suđenju idu u prilog takvom zaključku, naglašavajući dodatno da se, s obzirom na to da se većina ubijenih muškaraca službeno smatra nestalima, njihove žene ne mogu ponovno udati i imati još djece. Fizičko uništenje muškaraca stoga ima teške posljedice na stvaranje potomstva u srebreničkoj muslimanskoj zajednici, uz realnu mogućnost njezina izumiranja.¹⁰⁴

3.4.5. Prisilno premještanje djece iz jedne skupine u drugu

Peti oblik radnje genocida predstavlja prisilno premještanje djece iz jedne skupine u drugu. Tako je pred Međunarodnim sudom u predmetu Bosne i Hercegovine protiv Srbije i Crne Gore Tužiteljstvo tvrdilo da su silovanja korištena i “kao način utjecaja na demografski balans oplodnjom muslimanskih žena spermom srpskih muškaraca”. Drugim riječima, silovanje se, osim u cilju ponižavanja protivnika “oskvrnućem” njegovih žena, upotrebljavalo i u cilju rađanja djece srpskih očeva, koja ne će biti smatrana dijelom zaštićene, već dijelom srpske skupine. To je smiono gledište Sud naposljetku odbacio, ne prihvaćajući postojanje ikakve politike prisilnih trudnoća, kao ni dokaz postojanja premještanja djece iz zaštićene skupine u drugu skupinu, u smislu članka 2.e) Konvencije o genocidu.¹⁰⁵ Za taj oblik genocida pojedini autori na-

¹⁰¹ Sud je ponovno zaključio da nisu predloženi nikakvi dokazi koji bi potkrijepili te navode, u smislu članka 2.d) Konvencije o genocidu. Presuda o primjeni Konvencije o genocidu iz 2007., par. 359.

¹⁰² Prvostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 592.

¹⁰³ Drugostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 28.

¹⁰⁴ V. Prvostupanjsku presudu u predmetu *Krstić*, par. 595. i Drugostupanjsku presudu u predmetu *Krstić*, par. 28.

¹⁰⁵ Presuda o primjeni Konvencije o genocidu iz 2007., par. 362. – 367.

vode da je riječ o specifičnom primjeru kulturnoga genocida – jedinom takvom uključenome u opis genocida kao međunarodnog zločina.¹⁰⁶

IV. ETNIČKO ČIŠĆENJE – POSEBNA VRSTA GENOCIDA?

Veoma se često pojam “etničko čišćenje” (koji je iz medija u međunarodno kazneno pravo ušao osamdesetih godina prošlog stoljeća) upotrebljava u kontekstu objašnjavanja i dokazivanja zločina genocida, stvarajući iluziju da je riječ o sinonimima, što pravno nije točno. No, uz zadovoljenje određenih uvjeta, etničko čišćenje može “prerasti” u genocid.

Njime se u praksi koristilo u cilju stvaranja etnički homogenog područja uporabom sile ili zastrašivanjem, uklanjanjem osoba iz određenih skupina s tog područja. Navedeni pojam nije uključen u članak 2. Konvencije o genocidu, iako je prilikom izradbe Konvencije bilo prijedloga da se u nju uvedu i “mjere čiji je cilj natjerati pripadnike određenih skupina da napuste svoje domove kako bi izbjegli okrutnosti kojima im se prijeti”, što bi odgovaralo definiciji etničkog čišćenja. Taj prijedlog (Sirije) naposljetku nije prihvaćen. Etničko čišćenje bi se, u smislu Konvencije o genocidu, moglo smatrati oblikom genocida samo ako odgovara ili pripada jednoj od kategorija djela zabranjenih člankom 2. Konvencije. Ni namjera, ni pitanje politike stvaranja etnički homogenog područja, kao ni operacije koje mogu biti poduzete u cilju provođenja takve politike, ne mogu se same po sebi smatrati genocidom. Namjera koja obilježava genocid jest uništenje, u cijelosti ili djelomično, određene skupine, a deportacija ili raseljavanje njezinih pripadnika, čak i kada se provodi prisilno, ne znači nužno i uništenje te skupine niti je uništenje automatska posljedica raseljavanja.

Na tom je tragu i stajalište Međunarodnoga kaznenog tribunala za bivšu Jugoslaviju. Prema mišljenju Raspravnog vijeća u predmetu *Stakić*, sama deportacija skupine ili jednoga njezinoga dijela nije dovoljna. Mora biti jasna razlika između fizičkog uništenja i pukog raspada skupine.¹⁰⁷ I u predmetu *Blagojević* zaključeno je da samo raseljavanje nije genocid, osim kada je njegova posljedica uništenje skupine.¹⁰⁸ Fizičko ili biološko uništenje skupine vjerojatan je ishod prisilnog premještanja stanovništva kada se ono provodi na takav način

¹⁰⁶ Pavišić, Berislav; Grozdanić, Velinka; Veić, Petar, *op. cit.*, str. 421.

¹⁰⁷ Prvostupanjaška presuda u predmetu *Stakić*, par. 519.

¹⁰⁸ Prvostupanjaška presuda u predmetu *Blagojević*, par. 660.

da se skupina više ne može sama obnoviti – osobito onda kada to uključuje razdvajanje njezinih članova. U takvim primjerima prisilno premještanje pojedinaca može prouzročiti stvarno uništenje skupine jer ona time prestaje postojati kao homogena skupina ili barem kao onakva skupina kakva je nekad bila.¹⁰⁹ U Drugostupanjskoj presudi u predmetu *Krstić* navodi se da su prisilnim premještanjem iz Srebrenice definitivno uklonjeni svi bosanski Muslimani, čime je eliminirana i najmanja mogućnost obnavljanja muslimanske zajednice na tom području.¹¹⁰

U smislu Konvencije o genocidu pojam etničkog čišćenja nema nikakvu pravnu vrijednost. Ipak, detaljnijom se analizom može zaključiti (a to je stajalište isticano i pred Međunarodnim sudom)¹¹¹ da radnje opisane kao etničko čišćenje *mog*u biti genocid, posebice ako ih uspijemo opisati kao djela iz članka 2. Konvencije o genocidu, počinjena sa specifičnom genocidnom namjerom (*dolus specialis*), odnosno s ciljem uništenja te skupine. Kako je Međunarodni sud zaključio u Presudi o primjeni Konvencije o genocidu iz 2007. godine, radnje označene kao etničko čišćenje mogu se događati paralelno s radnjama zabranjenima člankom 2. Konvencije i mogu biti indikativne za postojanje genocidne namjere.¹¹²

Drugim riječima, predstavlja li genocid operaciju etničkog čišćenja ili ne – ovisi o tome jesu li u tim radnjama sadržana obilježja djela iz članka 2. Konvencije o genocidu ili nisu, kao i o postojanju namjere uništenja skupine. Degan smatra da upravo element *dolus specialis* među neupućenima izaziva

¹⁰⁹ *Ibid*, par. 666.

¹¹⁰ Drugostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 31.

¹¹¹ V. Izdvojeno mišljenje suca E. Lauterpachta u predmetu pred Međunarodnim sudom *Application of the Convention on the Prevention and Punishment on the Crime of Genocide* (Provisional Measures), od 13. rujna 1993., koji je u par. 69. istoga zauzeo suprotno stajalište i zaključio sljedeće: “*The evidence also indicates plainly that, in particular, the forced migration of civilians, more commonly known as “ethnic cleansing”, is, in truth, part of a deliberate campaign by the Serbs to eliminate Muslim control of, and presence in, substantial parts of Bosnia-Herzegovina. Such being the case, it is difficult to regard the Serbian acts as other than acts of genocide in that they clearly fall within categories (a), (b) and (c) of the definition of genocide, they are clearly directed against an ethnical or religious group as such, and they are intended to destroy that group, if not in whole certainly in part, to the extent necessary to ensure that that group no longer occupies the parts of Bosnia-Herzegovina coveted by the Serbs. The Respondent stands behind the Bosnian Serbs and it must, therefore, be seen as an accomplice to, if not an actual participant in, this genocidal behaviour.*”

¹¹² Presuda o primjeni Konvencije o genocidu iz 2007., par. 190.

nesporazume. Posljedice etničkog čišćenja, koje nije ujedno i genocid, u praksi međunarodnih kaznenih *ad hoc* tribunala dovode uglavnom do kažnjavanja počinitelja za zločin protiv čovječnosti, koji Konvencija o genocidu ne obuhvaća. Iako su posljedice i etničkog čišćenja same po sebi strašne, to ne opravdava izjednačavanje svakoga etničkog čišćenja s genocidom.¹¹³ Za genocid se, sukladno stajalištu Tribunala za bivšu Jugoslaviju izraženome u predmetu Brđanin, može reći da je on krajnje sredstvo nezadovoljnog “etničkog čistača”.¹¹⁴

V. ZAKLJUČAK

Razmjeri uništenja tijekom Drugoga svjetskog rata i potpuno neshvatljiva namjera ubijanja ljudi samo zbog njihove pripadnosti određenoj skupini potaknuli su nakon rata međunarodnu zajednicu na usvajanje Konvencije o genocidu, dokumenta koji je takva ponašanja propisao kao zaseban zločin. Genocid je zločin protiv cijelog čovječanstva, oživotvorenje zastrašujuće ideje o izdvajanju i uništenju cijele skupine ljudi i njegove posljedice osjeća ne samo takva izdvojena skupina, već cijelo čovječanstvo. Zbog posebne namjere uništenja taj zločin ima specifičnu težinu. U tom se smislu smatra da osoba osuđena za djela genocida snosi veću krivnju upravo zbog te specifične namjere, iako se same po sebi radnje koje čine genocid ne razlikuju od radnji zločina protiv čovječnosti ili zločina protiv zakona i običaja ratovanja.

Od usvajanja Konvencije o genocidu prošlo je više od pola stoljeća, kada smo svjedočili velikom napretku znanosti i tehnologije. No, takav je napredak nerijetko išao na štetu čovjeka, pa je upravo kraj 20. stoljeća ostao zapamćen po zastrašujućim okrutnostima i tisućama žrtava genocida. Nažalost, masovna ubijanja nastavljena su i u novom tisućljeću. Unatoč postojanju pravomoćnih presuda za zločin genocida, iz sudske prakse vidljiv je jasan problem dokazivanja posebne namjere na strani počinitelja, te prijepori vezani za potreban broj žrtava kako bi se utvrdilo da je riječ o tom kaznenom djelu. Bez obzira na teškoće koje prate dokazivanje genocida, sud mora težiti tome da se počinjeni zločin nazove njegovim pravim imenom.

Na samom kraju možemo postaviti pitanje – bi li bilo poželjno definiciju zločina genocida proširiti i na ostale skupine izvan onih taksativno navede-

¹¹³ Degan, Vladimir Đ., *op. cit.*, str. 86.

¹¹⁴ Prvostupanjska presuda u predmetu Brđanin, par. 982.

nih i na taj je način uskladiti s potrebama vremena u kojemu živimo (što su pojedina nacionalna zakonodavstva već učinila)? Naime, postojeća definicija razvila se kao odgovor na zbivanja u Drugom svjetskom ratu. Događaji koji su u međuvremenu slijedili pokazuju, s jedne strane, sve veću proklamaciju temeljnih ljudskih prava i sloboda i, s druge strane, sve više žrtava među onima koji ne pripadaju većini u određenom društvu. Kao argument u prilog proširenju definiranja skupine može se istaknuti da u osnovi svakoga genocida (a to je imao na umu i *Raphael Lemkin*) stoji upravo ideja uništenja onih koji su izabrani kao žrtve samo i isključivo zato što su pripadnici određene skupine, odnosno ideja “većeg” prava na život jednih u odnosu prema drugima. Ako polazimo od toga, trebalo bi biti nebitno na kojoj se osnovi ta ideja temelji i kao najteži zločin koji zaslužuje svaku osudu propisati upravo ponašanja onih koji teže uništenju zajednice zbog njezine specifične karakteristike, bez obzira na to ima li motiv počinitelja nacionalnu, etničku, rasnu, vjersku ili čak i političku, spolnu ili neku drugu pozadinu.

Summary

Sandra Fabijanić Gagro*
Marissabell Škorić**

THE CRIME OF GENOCIDE IN THE CASE LAW OF INTERNATIONAL CRIMINAL *AD HOC* TRIBUNALS

The extent of destruction in World War II and the totally incomprehensible intent to kill people only because they belong to a certain group have led the international community to adopt the Convention on Genocide, which defined such acts as a special crime. Genocide is crime against humanity as a whole and the embodiment of the terrifying idea of setting aside and destroying a whole group of people whose consequences are felt not only by such a group, but by humanity as a whole. This crime is especially serious

* Sandra Fabijanić Gagro, Pd. D., Assistant, Faculty of Law, University of Rijeka, Hahlić 6, Rijeka

** Marissabell Škorić, Ph. D., Assistant, Faculty of Law, University of Rijeka, Hahlić 6, Rijeka

because of its special destructive intent. In this respect, a person convicted for genocide is guiltier in terms of intent, although acts constituting genocide do not differ from acts constituting crimes against humanity or crimes against laws and customs of war.

More than half a century has passed since the adoption of the Convention on Genocide. During that period, there has been a significant progress of science and technology. The progress, however, has often been harmful, so that the turn of the 21st century will be remembered for terrifying atrocities and thousands of victims of genocide. Unfortunately, mass killings have continued into the new millennium. In spite of the existence of valid judgments for the crime of genocide, the existing case law shows how difficult it is to prove criminal intent and there is no consensus regarding the number of victims necessary to prove genocide. Regardless of difficulties involved in proving the crime of genocide, the court should try to name the crime in the appropriate way.

Finally, the question that imposes itself is whether the definition of the crime of genocide should be extended to other groups in addition to those listed in the Convention and thus harmonize legislation with the needs of the present time, (as it has been done in other legal systems already). The existing definition has developed in response to events of the World War II. Subsequent events show greater emphasis on fundamental human rights and freedoms on the one hand, and the growing number of victims among those who do not belong to the majority social group on the other. As an argument supporting the proposal to extend the definition of "group", we can point out that the idea of destroying those who have been selected as victims only and exclusively because they belong to a certain group is at the core of any genocide (confirmed by Raphael Lemkin), which implies a "greater" right to life of one group with respect to another. Starting from this premise, it should be of no importance on which basis the concept is founded so that we can define acts of those who want to destroy a community because of some specific feature as the most serious crime deserving all condemnation regardless of whether the offender's motives are ethnic, racial, religious, political, sexual or other.

Key words: genocide, international criminal ad-hoc tribunals, genocidal intent, ethnic cleansing

Zusammenfassung

Sandra Fabijanić Gagro^{*}
Marissabell Škorić^{**}

DAS VERBRECHEN DES VÖLKERMORDS IN DER PRAXIS DER INTERNATIONALEN AD-HOC-STRAFGERICHTSHÖFE

Die Ausmaße der Vernichtung während des Zweiten Weltkriegs und die völlig unbegreifliche Absicht, Menschen allein wegen ihrer Zugehörigkeit zu einer bestimmten Gruppe zu töten, veranlassten die internationale Gemeinschaft nach dem Krieg, die Konvention gegen den Völkermord zu verabschieden, in der ein solches Handeln zu einem besonderen Verbrechen erklärt wird. Der Völkermord ist ein Verbrechen gegen die gesamte Menschheit, die Tatwerdung der erschreckenden Idee, ganze Gruppen von Menschen auszugrenzen und zu vernichten, und seine Folgen sind nicht nur für die betroffene Gruppe, sondern auch für die gesamte Menschheit spürbar. Wegen der besonderen Vernichtungsabsicht hat dieses Verbrechen eine spezifische Schwere. In diesem Sinne gilt, dass eine wegen Völkermordes verurteilte Person gerade wegen der spezifischen Absicht größere Schuld trägt, obwohl sich die den Völkermord ausmachenden Handlungen an sich nicht von den Handlungen des Verbrechens gegen die Menschlichkeit oder des Verbrechens gegen ein Gesetz oder das Kriegsrecht unterscheiden.

Seit der Verabschiedung der Konvention gegen den Völkermord ist mehr als ein halbes Jahrhundert vergangen, eine Zeit, in der Wissenschaft und Technik einen erheblichen Fortschritt erzielen konnten. Doch dieser Fortschritt ging nicht selten auf Kosten des Menschen, und gerade das Ende des 20. Jahrhunderts war geprägt von erschreckenden Greueln und Tausenden Völkermordopfern. Bedauerlicherweise setzen sich die Massensterben auch im neuen Jahrtausend fort. Trotz der Existenz rechtskräftiger Verurteilungen in Völkermordprozessen ergibt sich aus der Rechtsprechung eindeutig das Problem, dem Täter die besondere Absicht nachzuweisen und die erforderliche Anzahl der Opfer für die Feststellung dieser Straftat festzulegen. Ungeachtet der Schwierigkeiten beim Beweis des Völkermords muss das Gericht danach streben, ein begangenes Verbrechen beim richtigen Namen zu nennen.

^{*} Dr. Sandra Fabijanić Gagro, Assistentin an der Juristischen Fakultät in Rijeka, Hahlić 6, Rijeka

^{**} Dr. Marissabell Škorić, Assistentin an der Juristischen Fakultät in Rijeka, Hahlić 6, Rijeka

Zum Schluss können wir fragen, ob es wünschenswert wäre, die Definition des Völkermords auch auf andere als die taxative angeführten Gruppen auszuweiten und auf diese Weise den Bedürfnissen der Zeit, in der wir leben, anzupassen (was in einzelnen nationalen Gesetzgebungen bereits erfolgt ist)? Die vorliegende Definition ergab sich nämlich als Antwort auf die Ereignisse im Zweiten Weltkrieg. Die seitdem eingetretenen Geschehnisse weisen einerseits auf die zunehmende Proklamierung der Grundrechte und -freiheiten und andererseits auf die immer größere Zahl der Opfer unter jenen, die nicht der Mehrheit in einer Gesellschaft angehören. Als Argument für die Erweiterung der Definition der betroffenen Gruppen kann man ins Feld führen, dass im Fundament jedes Völkermords (was auch Raphael Lemkin im Sinn hatte) gerade die Idee der Vernichtung jener steht, die nur deshalb als Opfer ausgewählt wurden, weil sie Angehörige einer bestimmten Gruppe sind, beziehungsweise die Idee vom "größeren Recht auf Leben" für die einen im Vergleich zu den anderen. Nehmen wir dies als Ausgangspunkt, dann sollte es unerheblich sein, auf welcher Grundlage diese Idee gründet, und zum schwersten und verabscheuenswürdigsten Verbrechen sollte gerade das Handeln jener erklärt werden, die danach trachten, eine Gemeinschaft wegen ihrer spezifischen Charakteristik zu vernichten, gleich ob das Motiv der Täter einen nationalen, ethnischen, rassistischen, religiösen oder sogar einen politischen, sexuellen oder anderen Hintergrund hat.

Schlüsselwörter: Völkermord, internationales Ad-hoc-Tribunal, genozidale Absicht, ethnische Säuberung

